

VALLET DHE KËNGËT POPULLORE SHPREHIN IDENTITETIN E NJË KOMBI (VALLJA DEVOLLIÇE)

Ilia S. LARTI¹

¹* University Albanian - Tirana, Republic of Albania

*Corresponding author e-mail: .larti@yahoo.com

Abstract

National identity is the identity of an individual or the feeling of belonging to one or more states or nations. It is the meaning of "a nation as a cohesive entity, represented by its traditions, culture, and distinct language." National identity includes political and cultural elements. As a collective phenomenon, it can arise from the presence of "shared points" in people's daily lives: national symbols, language, the history of the nation, national consciousness, and cultural artifacts. The sovereign identity of the nation also represents a common denominator for the identification of national culture or cultural identity, and according to international law, any external interference in cultural identity or beliefs and cultural traditions is deemed unacceptable. Any deprivation or external modification of national cultural identity undermines the collective fundamental human rights.

Our folk culture cannot be understood without traditional dances, which, generation after generation, have been accompanied by music and their characteristic costumes. Our dances, which are also an important part of our national identity, Dance has been and continues to be part of human culture, an essential part of ceremonies, rituals, celebrations, and entertainments, even before the birth of the earliest human civilizations. Archaeology brings traces of dances from ancient times, particularly engraved in caves. Dances express the artistic values of a people, of a region where they are performed and interpreted. They are connected to work, seasons, weddings, joys, acts of bravery in wars for freedom and independence, and others. These have been, are, and will always be focused on: expressing, preserving, and consolidating the character of our Albanian nation.

Like all the dances of the Albanian regions (Northern, Central, and Southern Albania), the **Devoll dance** of the Devoll region today, in the district of Devoll, The Devoll dance holds a prominent place in Albanian choreographic folklore. It is characterized by strength, masculinity, bravery, a warrior spirit, grandeur, and more. It is mainly performed by men, with fewer women participating, or both together. The Devoll dance is the most beautiful gem, the icon of Devoll. This centuries-old dance was born and will live forever in Devoll. This beautiful dance creates an atmosphere on our stages, with the fustanellas (traditional Albanian skirts) dancing like seagulls in the blue sky, and the **Devoll dance** shines on every patch of land and on every stage!

One of the most beautiful Albanian dances, without a doubt, is the Devoll dance! It is a true gem; do not leave it without learning it! Blessed are those who know how to dance the centuries-old dance of Devoll, the "Devoll Dance"!

Keywords: *Dance, folklore, national identity, cultural artifacts.*

Përmbledhje

Identiteti kombëtar është identiteti i një personi ose ndjenja e përkatësisë në një ose më shumë shtete ose një ose më shumë kombe. Është kuptimi i "një kombi si një tërësi kohezive, e përfaqësuar nga traditat, kultura dhe gjuha e veçantë". Identiteti kombëtar përfshin elemente politike dhe kulturore. Si fenomen kolektiv, ai mund

të lindë nga prania e “pikave të përbashkëta” në jetën e përditshme të njerëzve: simbolet kombëtare, gjuha, historia e kombit, ndërgjegjja kombëtare dhe artefaktet kulturore.

Identiteti sovran i kombit gjithashtu përfaqëson një emërues të përbashkët për identifikimin e kulturës kombëtare ose identitetit kulturor, dhe sipas të drejtës ndërkombëtare, çdo ndërhyrje e jashtme në identitetin kulturor ose besimet dhe traditat kulturore duket të jetë e papranueshme. Çdo privim apo modifikim i jashtëm i identitetit kulturor kombëtar cenon të drejtat themelore kolektive të njeriut. Kultura jonë popullore nuk mund të kuptohet pa kërcimet tradicionale, të cilat brez pas brezi janë shoqëruar nga muzika dhe veshjet e tyre karakteristike. Vallet tona, që përbëjnë edhe një pjesë të rëndësishme të identitetit tonë kombëtar,

Vallja ka qënë dhe është pjesë e kulturës njerëzore, pjesë e rëndësishme e ceremonive, ritualaleve, festimeve dhe argëtimeve që më herët se para lindjes së qytetërimeve më të hershme njerëzore. Arkeologjia sjell gjurmët e valleve nga kohët më të lashta, të gëdhëndura sidomos nëpër shpella. Vallet shprehin vlerat artistike të një populli, të një krahine ku luhet dhe interpretohet. Ato janë të lidhura me punët, stinët, dasmat, gëzimet, aktet e trimërive në lufrat për liri e pavarësi e të tjera, Këto kanë qenë janë e do të jenë me fokusin: shprehin, ruajnë e konsolidojmë karakterin e kombit tonë mbarë shqipëtar

Si mbarë vallet e trevave shqiptare (Shqipëria e veriut ajo e mesme dhe e jugut), është dhe vallja Devollice e krahinës sot Rrethit të Devollit. Vallja Devollice ze vend të madh në folklorin koreografik shqiptar. Ajo karakterizohet nga forca, burrëria, trimëria, karakteri luftarak, madhështia etj. Luhen kryesisht nga burrat dhe më pak nga gratë ose së bashku.

Vallja Devollice është perla më e bukur, ikona e Devollit. Kjo valle shekullore u lind dhe do të jetojë përjetë në Devoll. Kjo valle kaq e bukur që krijon një atmosferë nëpër skenat tona, me ato fustanellat që vallzojnë si pulëbardhat në qiellin e kaltër, ashtu dhe Vallja Devollice shkëlqen në çdo pëllembe toke dhe në çdo skenë! Një nga vallet më të bukura shqiptare pa diskutim është Vallja Devollice! Ajo është një perlë e vërtetë, mos e lini pa e mësuar! Lum ata që dinë ta kërcejnë vallen shekullore të Devollit "Valljen Devollice"!

***Fjalët kyçe:** Valle, folklor, Identiteti kombëtar, artefaktet kulturore.*

Hyrje

Populli shqiptar është një nga më të hershmit e popujve të Ballkanit, pasardhës të Ilirëve dhe vazhdues të Arbërve të Mesjetës. Rrethi i Devollit bën pjesë në qarkun e Korçës dhe është e vendosur në pjesën lindore të tij. Etnografikisht ajo përbëhet nga Devolli i Poshtëm dhe Devolli i Sipërm. Devolli i Poshtëm është treva ku janë luajtur vallet e burrave, kryesisht Devollicja. Manifestimet popullore, ashtu si dhe në disa vende të botës, kanë portretizuar e konsolidojnë identitetin tonë duke filluar nga Iliria deri në ditët tona.

Si shprehje të denja të këtyre eventeve padyshim që kanë qenë e janë vallet edhe veshjet popullore, të cilat përbëjnë një kurorë lulesh plot ngjyra që i japin valles devollice, bukurinë dhe hijeshinë, duke qenë në harmoni me melodinë e kërcimit e bën atë me shumë vlera artistike dhe tërheqëse, duke i bërë shikuesit sa entusiastë, por edhe duke ju dhënë mjaft mbresa emocionues, pra kjo kulturë tradicionale e Krahinës (Rrethit) të Devollit është përqaftuar dhe kërcëhet jo vetëm në trevat e jugut të Shqipërisë, por edhe në tërë vendin dhe atje ku jetojnë shqiptarët deri dhe përtej kufirit. Në Zonën (Sot Rrethi i Devollit), vallet popullore kanë qenë dhe janë të shumta, por më e bukura më tradicionalja është vallja “Devollice”. Ajo është një nga vallet më të hershme e luajtur apo kërcyer brez pas brezi nga devollinjtë e më gjërë.

I. Kuptimi i rolit që luajnë vallet popullore në aspektin e vlerave artistike, të kulturës dhe identitetit tonë kombëtar,

Vallet Zënë vend të madh në folklorin koreografik. Vallet epike karakterizohen nga forca, burrëria, trimëria, karakteri luftarak, madhështia etj. Luhen kryesisht nga burrat dhe më pak nga gratë ose së bashku. Llojet e tyre janë : vallet luftarake (Loja me jatagan, Rugove – Kosove Valle dyluftimi etj) dhe valle trimërie (Valle të Jugut etj).

Në disa valle ka gërshetim të lirikës me epikën, vallet liriko-epike "Vallja Devollice", Devoll, “Valle bishtore e Labinitit” Çermenikë – Elbasan etj dhe valle epiko-lirike “Kërcim burrash” Hasi i Rrafshit-Kosove (etj) Në pasurinë koreografike të trevave Veriore tërheqin

vëmendjen dhe vallet me emërtime të veçanta të cilat janë karakteristike sidomos në Lumë, Malësi të Gjakovës, Malësi të Madhe, krahina e Rrafshit të Dukagjinit, Rugove, Drenica, Opojë, etj.

Vallja sociale shekulli i XVIII. Titull përkthimi: Një valle e gëzueshme zgjon dashuri dhe ushqen shpresa me gëzim të gjallë, (Firence, 1790). Vallja nuk i ka lënë prapa objektivat fizike të identifikueshme qartë të tilla si vegla guri, zbatimi i gjuetisë ose piktura shpelle. Nuk është e mundur të them kur vallja u bë pjesë e kulturës njerëzore. Vallja ka qenë sigurisht një pjesë e rëndësishme e ceremonisë, ritualave, festimeve dhe argëtuese që prej para lindjes së qytetërimeve më të hershme njerëzore. Arkeologjia sjell gjurmët e valles nga kohët parahistorike të tilla si viti 9000 Rock Strehat e piktura Bhimbetka në Indi dhe piktura egjiptiane varrin e përshkruanin figurat vallëzimi nga rreth 3.300 vjet para Krishtit.

Një përdorim më të hershme të strukturës së valles mund të ketë qenë në punë dhe në tregimin e miteve. Gjithashtu, ajo ndonjëherë ishte përdorur për të treguar ndjenjat e një gjinie të kundërt. Kjo është e lidhur edhe me origjinën e "te bërit dashuri". Para prodhimit të gjuhëve të shkruara, vallja ishte një nga metodat e cila kalonte këto histori nga brezi në brez. Vallet shprehin vlerat artistike të një populli, të një krahine ku luhet dhe interpretohet, duke qenë faktorë të rëndësishëm të Identiteti kombëtar. Ato janë të lidhura me punët, stinët, dasmat dhe gëzimet të tjera. Karakteri i shqiptarëve, dinamik në lëvizje, pasqyrohet edhe tek valltarët, që interpretojnë me të gjitha pjesët e trupit.

Vallet **“dorë për dorë “** më tepër simbolizojnë dashurinë , besnikërinë , bashkimin dhe unitetin ndërvëllazëror, që ka kuptimin:”**Kur jemi të bashkuar – jemi më të fortë”!**

Mbajtja për brezi e valltarit prijës kur shkon zhagas (zvarritet)

Nuk janë të rralla vallet e burrave me karakter luftarak, kur valltarin prijës e mbajnë për brezi valltarët tjerë dhe ai vallëzon duke shkuar zhagas (zvarrë).

Vallëzimi zvarrë i prijatarit të valles , ka simbolikën e plagosjes së prijësit luftarak në fushëbetejë , i cili në asnjë mënyrë nuk do të dorëzohet nga lufta dhe atë do ta mbajnë fuqishëm edhe bashkëluftëtarët e tij, të paepur deri në frymën e fundit të jetës së tij .

Rrahja e tokës me këmbë tri herë

Vallëzimet e burrave me karakter luftarak , shpeshherë shoqërohen me rrahje të këmbëve nga tri herë përmbi tokë .

Këto lloj vallesh kanë simbolikën e betimit për mbrojtjen e atdheut, dashurisë ndaj atdheut dhe qëndresën heroike për te .

Rrahja e tokës nga tri herë me këmbë, ka kuptimin e betimit të luftëtarëve:

- **Këtu u linda ,**
- **Këtu u rrita dhe**
- **Këtu do të vdes !**

II. Vlerësimi i Valles Devolliçe në këndvështrimin historik

Nisur nga prologu i të kërcyerit të valles devollice mëse e spikatur dhe e patjetërsuar gjatë ecurisë së saj nga mes shekulli i XIX-të, e këtej bashkëkrçyesit e kanë manifestuar kërcimin përmes atij golopantizimi mahnitës të hapave dhe atyre hedhjeve fluturuese vërtik tokë-ajër, e ka bërë këtë valle që të kërcëhet me shumë pathos e dashuri, ndaj kjo nuk venitet dhe humbet apo të harrohet.

Vallja popullore devolliçe është karakteristike për Rrethin (ish krahinën) e Devollit. Vallja Devolliçe është valle burrash shumë e vjetër e krahinës së Devollit. Nga shekulli i 19-të vallja devolliçe vjen edhe e kënduar, e interpretuar me fyell, tambura dhe dajre. Më pas, në vitet 1900 futet edhe klarineta. Vallja luhet vetëm nga burrat me kostumet kombëtare të krahinës,

fustanella, kallca, këpucët me xhufka, çepkenë dhe qeleshe. Vallja vjen në trajtën e një ballade, fillon ngadalë shtruar, mbështetur fort, duke pasqyruar jetën, sakrificat, mbijetesën, luftën dhe në fund, përcjell atmosferë dinamike mjaft festive dhe shpall kënaqësinë e fitores. Me ritmin, figurat, lëvizjet dhe muzikën, ajo na sjell një koreografi komplekse të harmonizuar në mënyrë organike. Megjithatë konsiderohet e vështirë në interpretim, ajo luhet në të gjithë Rrethin (Krahinën), e Devollit dhe nga të gjithë brezat, nga të moshuarit, moshë e mesme e deri te fëmijët. ***Regjistrimet e para në pllaka gramafoni janë realizuar në vitet 1925-1930 në studiot diskografike italiane dhe franceze.***

Vallja Devolliçe ka qënë gjithmonë event kulmor i gjithë festave familjare, dasmave, festave publike si dhe në situata festive të fitoreve nëpër luftra. Ajo ka përfaqësuar kulturën e lashtë të Devollit në të gjitha ngjarjet e mëdha kulturore kombëtare si festat, festivalët kombëtare etj, ku ka marrë vlerësime maksimale. Duke iu referuar Arkivës Qëndrore të Shtetit, ka përcjellë një video ku grupi folklorik i krahinës së Devollit ka përfaqësuar Shqipërinë dënjësisht në vitin 1957 në Moskë. Në harkun kohor 28 korrik-11 gusht 1957 në Festivalin Ndërkombëtar të folklorit në Moskë, midis 135 vendeve, grupi i Valles Devolliçe fitoi Çmimin II-të, si dhe duke vlerësuar secilin prej 6-të artistëve, valltarë (1.Ajdar Muzikanti., nga qyteti i Bilishtit, 2.Nevrus Kondi nga fashati Vranisht, 3.Adil Demiraj nga fshati Ecmenik. 4.Ali Kondi nga fshati Vranisht. 5.Shefki Kordalli nga qyteti i Bilishtit. 6. Qerim Reçi nga qyteti i Bilishtit).

Më 18 shtator 1973, (domethënë para 50 vitesh, duke ju referuar vitit 2022), një grup fëmijësh nga fshati Vranisht i Devollit, kërcenin aq bukur dhe hijshëm vallen devolliçe, tërhoqi vëmendjen e të gjithë të pranishmëve teksa ata, flakadonin duke prirë në ballinën e valles 6 vjeçari Avenir Kondi. Brezi, i fëmijëve, (prindërit e tyre-valltarë- të viteve 1960), por dhe nipërit e tyre, vazhduan traditën duke kërcyer vallen devolliçe si: Agron Kordalli (sot koerograf sidomos i valles Devoolliçe), Syrja Kambo, Festim Shpuza, Endri Fifo, Sokol Ceka, Edip Hoxha, Besnik Diko, Dedai Agolli e mjaft të tjerë, pjesëmarrës në Festivalin Folklorik të Gjirokastër në vitin 1978. (këtij grupi valltsrësh i është dhënë Çmimi "Laureant").

Më tej pasuan kërcimin e valles devolliçe e vazhdoj brezi tjetër i fëmijve pasarrdhës si: Bledon Agron Kordalli, Taulant Broko, Gëzim Gora, Bledi Toska, Sajmir Poda etj. Ky grup në përbërje të grupit artistik të qytetit të Bilishtit, ka dhënë shfaqje në qytetin e Bilishtit, Korçës, Pogradecit, Tiranës, në qytetin e Kosturit (Geqi), në qytetin e Bitolit (Manastir), Maqedonia e Veriut etj. Fshatrat më në zë ku është luajtur e luhet vallja “Devolliçe”, janë: Bilishti, Vranishti, Bitincka, Progëri, Tresteniku, Babani, Piluri, Graca, Poloska, Ecmeniku, Stropani, Treni, Kapshtica, Dobranji, Vishocica, Çipani, Suhë, Hoçishti etj.

III. Cilësimi i komponentëve të Valles Devolliçe

Vallja Devolliçe, si kulturë artistike, përfshin përbërës të ndryshëm:

a. Interpretuesit e valles Devolliçe

b. Melodia shumëzërëshe (deri te sazet),

c. Të kërcyerit e valles me këngë, dhe

d. Veshjet. Nëpërmjet këtij sinkretizmi gjen pasqyrim mendimi figurativ popullor, kjo gjuhë plastike e veçantë e valles përmes së cilës devolliu ka kërcyer për të treguar jetën e vet kulturore. Prandaj, ka rëndësi të dihet ç’funksione dhe në ç’raporte paraqiten këta përbërës artistikë në tërësinë organike të valles, duke pasur parasysh se, në procesin evolutiv të saj,

a/1. Interpretuesit e valles Devolliçe

Interpretuesit më të shquar të Devolliçes janë bërë të njohur jo vetëm brenda këtij mjedisi por edhe më gjerë. Kjo lidhet me prirjet vetjake, aq edhe të trashëguara, brenda fisit apo të vetë individit. Kësisoj, mund të përmendim kondollarët, haxhillarët, babasulet, sharrollët, gegollarët, avdollarët etj. Valltarët e tyre janë mbajtur me të madh, si të pakalueshëm në interpretimin e Devolliçes. Si pasojë e kësaj u krijua edhe njëfarë rivaliteti mes tyre. Ndjesia për vallen është e lidhur me shpirtin prej artisti e shumë poetik të devollit. Mes këtyre grupeve janë dalluar

individë të veçantë, të shumtë që, me interpretimet e tyre, mbajtën gjallë këtë valle, madje e përtëritën, e pasuruan në figuracionin plastik e, për rrjedhojë, edhe në frymën dhe emocionet e saj. Kështu, bartësit popullorë mbajnë mend valltarë që ditën ta luanin me art këtë valle si: N. Kondi, Z. Taho, R. Zezolli, A. Kondi etj. Për tu përmendur janë edhe grupet e të vegjëlve të Vranishtit, (të instruktuar nga A. Kondi), ata të Eçmenikut nga Adili, të Gracës të instruktuar nga Ahmeti, etj.

b/1. Shoqërimi muzikor i Valles devolliçe ka kaluar nëpër tri faza:

Vallja devolliçe është luajtur në tre mënyra:

#. E shoqëruar me këngë polifonike (shumëzërësh)

##. E shoqëruar me muzikë vokale dhe me saze

###. E shoqëruar vetëm me saze

Në fazën e parë ajo është shoqëruar me muzikë polifoniko-vokale (shumëzërëshe); E cila përfshin periudhën fillestare, që kurse ka lindur vallja e deri në kapërcim të shek XIX. Kjo lloj muzike (polifoniko-vokale), siç quhet nga studiuesit e kësaj fushe, te shqiptarët është një praktikë shumë e vjetër.

Në fazën e dytë është shoqëruar me muzikë vokale dhe me saze, e cila rrok dekadat e para të shekullit që kaloi.

Në fazën e tretë është shoqëruar vetëm me saze (muzikë instrumentale). E cila kap gjysmën e dytë të shekullit që kaloi e deri në ditët tona.

c/1. Të kërcyerit e valles me këngë ka pasur një rregull të caktuar. Në fillim (pasi valltarët vendoseshin në gjysmë rrethi) niste e shtruar e valles në kohën shtatë të katërtat, me ritëm të thyer. Këndohej në vend vargu i parë i këngë (sipas funksionit të zërave), të cilit i korrespondonte një rresht melodik. Pastaj këndohej vargu i dytë i këngës, ndërkaq fillonte kërcimi (përsëritej i njëjti rresht melodik); vallen e niste i pari, i dyti i shkonte pas, të tjerët ecnin mbas tyre me hapa të lirë; në fund, kur rreshti melodik kadencon me zanoren e fundit e, që përbën zërin e iso-s, atëherë valltarët e linin kërcimin dhe ecnin me hapa të lirë përgjatë vargut të valles, në rreth nga e

djathta. Kështu vijohej edhe me vargjet e tjera, radhazi deri sa të mbaronin të gjitha vargjet (fjalët) e këngës. Pastaj vinte e prera e valles. Edhe këtu ndiqej po ai rregull, pavarësisht se kërcëjnë të gjithë valltarët. Tani, koha ndryshon nga shtatë të katërtat në gjashtë të tetat, një ritëm ky i gjallë dhe i shpejtë.

c/2. Sazet: Muzika me saze përbën formacionin muzikor më të plotë në shoqërimin e Valles devolliçe, e cila u shfaq njëkohësisht në dy momente: momenti i parë u shfaq kur vargu i parë i këngës (poezisë), në të shtruarën, këndohej në vend nga valltarët, pse jo edhe nga sazexhinjtë. Pastaj, përsëritej i njëjti rresht melodik nga sazexhinjtë; valltarët, në këtë rast nuk këndonin, vetëm kërcenin në rreth (qëllonte të këndonin sazexhinjtë, ndonjëherë edhe i pari i valles). Kështu procedohej me vargjet e tjera të të shtruarës, madje edhe të të prerës.

Kjo praktikë u mbajt për një kohë të gjatë derisa, më në fund, shoqërimi me saze e zhvendosi përfundimisht përcjelljen e valles me këngë. Ky ndryshim, edhe pse jo i menjëhershëm, solli modifikime të ndjeshme. Vërtet, vallja humbi disa karakteristika, si p.sh. lidhjen e lëvizjes me fjalën, timbrin e zërit, me shprehjen e atij dufi që e bënte shpirtin të gulçonte aty për aty (për shkak të spontaneitetit në kërcim), por fitoi cilësi të tjera të qenësishme në rrafsh plastik, dinamik e ideoemocional. Kështu u ritrajtësua toni liriko-epik i valles, u pasurua estetika e saj. Kjo erdhi për shkak se valltarët, duke u çliruar nga funksioni i të kënduarit, ia kushtuan kërcimit të gjitha energjitë dhe aftësitë. Prandaj, Vallja devolliçe s'është fryt vetëm i valltarëve, por edhe i sazexhinjve të Korçës dhe të Devollit.

d/1. Veshja: Në Vallen devolliçe veshja përbën një element etnografik dhe artistik po aq përcaktues të sintezës koreografike. Nga kjo pikëpamje, veshja luan dy funksione: atë lëndor

(coha) dhe funksionin artistik (forma, qëndisja, ngjyrat etj.) Së bashku ato ndikojnë në përcaktueshmërinë e lëvizjeve dhe, në përgjithësi, në karakterin dhe në estetikën e kërcimit.

Pjesët e veshjes janë: Kapa e bardhë, jeleku prej shajaku i stolisur me gajtan dhe penj, mëngorja e stolisur me qëndisje të bukura sermi, çapkën i stolisur, fustanella 300 palë, brezi me ngjyra, kallcet prej shajaku, që sot janë zëvendësuar nga benevrekët, çorapet e gjata deri në gjunjë, opingat me xhufka në ngjyrën kuq e zi, dogat (lidhëset) me xhufka lidhur nën gju. Sot kjo veshje është lehtësuar, e bardhë, e gjatë deri poshtë gjunjëve, dhe mëngorja, me krahët e shtrira mbrapa, përputheshin me frymën burrërore të valles, me hapin disi të rëndë të saj, të shtruar që peshonte rëndë mbi tokë e në ajër; po ashtu edhe në uljet, hedhjen lart e me rrotullimet e ngadalta, që shkonin një me ritmin e këngës. Pamjen e rëndë veshjes ia jepnin edhe mjetet e zbukurimit që mbanin burrat në brez. Për shkak edhe të këtyre mjeteve zbukurimore (dikur) nuk mund të mos vihej re në interpretimin e valles një shfaqje trimërie, e përzierë edhe me njëfarë krenarie e mburrje vetjake.

Te fustanella, Vallja devolliçe, në veçanti edhe ajo shqiptare, kanë gjetur jo vetëm mjetin shprehës funksional të pasqyrimin, por edhe atë tipar etnik në rrafsh, krahinor dhe kombëtar. Valltari, i veshur me këtë kostum, përciell krenari, por me të joshte dhe një paraqitje autoritare. Kjo paraqitje e tillë ka dëshmuar e dëshmon një manifest etnik dhe si një simbol shprehës i përkatësisë sonë kombëtare. Padyshim, është fustanella e harmonizuar me lëvizje energjike dhe elegancë të bartësit popullor, që e gurëskalit vallen antike devollice me pamje sa mahnitëse dhe magjepëse. Triumfi i kësaj valleje do të fishkej e venitej pa fustanellën piktorese.

IV. Njohja e Vendimit të Merituar nga ana e Ministrisë së Kulturës dhe Sporteve për Kryevallen Devollice...si: “Vlerë Kombëtare e Trashëgimisë Kulturore”!

Pranë Ministrisë së Kulturës dhe Sporteve, u mbledh Komisioni i Vlerësimit të dosjes së Valles Devollice sipas kërkesës së Shoqatës Atdhetare Kulturore Devolli dhe Bashkisë Devoll. Dosja e plotë me kërkesat, formularët e aplikimit dhe oponencat e personaliteteve të shquar të trashëgimisë dhe artit koreografik folklorik të vendit, fotodosja dokumentare historike dhe dosja elektronike AV, u përgatit për një periudhë gati dy vjeçare nga grupi i punës kryesuar nga Petrit Demiraj dhe Ervehe Baruti.

Pasi shqyrtoi dosjen e plotë, Komisioni vendosi të miratojë kërkesën tonë, dhe më datën 21dhjetor 2023 vendimi u firmos nga ministria e Kulturës dhe Sporteve zj. Elva Margariti, duke shpallur Vallen Devollice: Thesar të madh sa dhe të lashtë i kulturës së Devollit që regjistrohet në: "Fondin Kombëtar të Trashëgimisë sonë Kulturore", pra kjo Valle mori vlerësimin maksimal nga ana e institucioneve tona të kulturës, të shtetit shqiptar. Ky vlerësim mbështetet tek të gjithë komponentët historikë, koreografikë, epiko lirikë, në dendësinë e madhe emocionale që shoqëron vallen, në shtrirjen gjeografike dhe popullaritetin e fituar tek të gjithë shqiptaret, në interpretimet e saj me shumë sukses në të gjithë skenat e vendit dhe jashtë tij në Europë, Azi, Amerikë etj...

Falenderojmë të gjithë personat që ndihmuan në këtë proces, vecanërisht personalitetet e kulturës kombëtare Ramazan Bogdani, Bardhosh Gaçe, Bajram Lapi, Nexhat Agolli, Afërdita Onuzi, Ilia Larti, miqtë e Devollices Niko Kotherja, Arian Avrazi dhe komisionin e shqyrtimit të dosjes pranë Ministrisë së Kulturës dhe Sporteve! Por para së gjithash, falenderimi i takon brezave dhe stërbrezave të devollinjve që e rritën mes luftrave, halleve dhe festave, dhe e sollën deri në ditët tona kaq të bukur dhe madhështore kryevallen Devollice, vallet e tjera dhe gjithë trashëgiminë shumë të pasur kulturore të Devollit! Pra ta gëzojmë vlerësimin maksimal që i dhe shteti shqiptar Valles Devollice dhe të punojmë fort për të, që të gjithë të rriturit dhe fëmijët devollinj ta mësojnë, ta ngrenë lart Vallen Tonë dhe ne ta çojmë atë aty ku e ka vendin, aty ku është thesari botëror i kulturës, në UNESCO!

V. Përfundime, Rekumandime

a.Përfundime

Vallja devolliçe është një ndër perlat e krijimtarisë popullore shqiptare e cila është e trashëguar dhe kultivuar mjaftë mirë nga brezi në brez, ajo është konsideruar dhe konsiderohet, nga specialistët, studjuesit e krijimtarisë popullore si një, valle plot rritëm dhe dinamizëm, ku valltarët shfaqin forcë dhe energji, hijeshi magjike sa dhe emocionuse, gjatë gjithë gjithë kohëzgjatjes së të kërcyerit të valles.

Vallja Devolliçe: Është një nga vallet më të përkryera të krijimit popullor devollit. Një vlerë e vërtetë kulturore-për nga fryma, struktura dhe elementet shprehëse estetike. Devolliça ka qenë gjithmonë e lidhur me jetën e zhvillimet e devolliut. Kjo valle, nuk i është ndarë kurrë devolliut, ndaj ajo ka hyrë në çdo shtëpi e në çdo tubim popullor; është bërë një me gëzimet, dertet, brengat e shpirtit të devolliut, duke e frymëzuar dhe joshur atë shpirtërisht, me një mall, emocion e zjarr të pashuar. Kështu devolliu i ka dhënë dhe i jep kësaj valleje emrin e krahinës ku ajo lindi, të tokës mbi shpatullat e së cilës hodhi hapat e rëndë dhe nëpërmjet saj, tregoi e tregon burrinë, madhështinë e fisnikërinë e tij.

Vallja Devolliçe është quajtur dhe quhet thesari më i çmuar i folklorit të Rrethit (ish krahinës”, së Devollit nga më të bukurat e plot vlera kulturore shqiptare. Dasma përbën gëzimin më të madh familjar, ndaj edhe Devolliça, në këto gëzime, nuk mungon kurrë, ajo shpërthen me të gjithë hijeshinë e saj. Për të Devollinjtë thonë: "Dasmat pa valle janë të thata; ndërsa Devolliça e bukur i jep gëzim dhe hare dasmës sa, të ngre përpjetë leshtë e kokës".

Për vlerat folklorike Rrethi (ish Krahina) e Devollit, është shquar dhe shquhet, ku për gjatë gjithë historisë së saj janë shënuar balada, ninulla, këngë, zakone, rite dhe valle, por në morinë e valleve të shumta më e spikatura më e bukura, qëndron si një diamant i rrallë plot shkëlqim kryevallja “Devolliçe)

Sot Vallja Devolliçe paraqitet në formë artistike të kristalizuar dhe të përkryer. Kjo tregon për nivelin e arritur të një krijimi që vjen nga thellësitë e shekujve; prandaj përbën edhe një **element kulturor të qëndrueshëm**. Është një akt krijues shpirtëror që shpreh njëherësh edhe një shkallë të lartë të vetëdijes artistike të fshatarit të Devollit duke u bërë pikë referimi për kulturën popullore të zonës. Kjo është arritur për shkak, pasurimit të saj me ide dhe vlera të reja ideoestetike, grumbullimit të përvojës artistike e të evoluimit të saj nga njëri brez te tjetri.

Vallja Devolliçe është një nga vallet më të vjetra shqiptare, fryt madhor i krijimit popullor, për nga fryma, madhështia, struktura dhe elementet shprehës estetike, një përsosmëri e harmonizuar koreografike, një nga thesaret e çmuara më të mëdha të trashëgimisë së kulturës kombëtare shqiptare.

b.Rekomandime

Vendit tonë shqiptarëve kudo ku punojnë e jetojnë nëpër Botë duhet tu përcillen traditat e bukur shqiptare, pra ju duhet një art i trashëgueshëm nga brezat e mëparshëm si sjelljet zakonet, traditat e deri te njohja e duke qenë pjesmarrës duke kënduar dhe kërcyer vallet e bukura mbarëshqiptare . Në këtë këndvështrim duhet një “pishtar”, për ta ndriçuar, ku në trevat tona mjaft këngëtar dhe valltarë me emër dhe mjaft të vlerësuar . Ky pishtar, ky art, kjo traditë është performanca e bukur e kërcimeve popullore. Kërcimi popullor shqiptar ka një element të veçantë: emocionin që transmeton kërcimtari gjatë kohës në skenë. Kërcimtari e performon vallen me një kostum tradicional, i cili përfaqëson traditën ose grupin në të cilin ndodhet. Kërcimtari duhet të japë mesazh të fortë të valles tek shikuesit sidomos te brezi i ri. Duhet të përcjellë “trimërinë” dhe “heroizmin”, që mbart vallja. Kërcimtari i cili qëndron në krye të valles popullore konsiderohet “solist”. Solisti ka tendencën të performojë dhe të japë një mesazh ndryshe nga kërcimtarët e tjerë, që ndodhen në skenë, pasi mbart rolin më të vështirë të valles.

Kultivimi i këtij interesi dhe për të qenë të rinjtë pjesmarrë në rradhë të pare i takon familjes, shkollës e deri shoqërisë. Vallet popullore tashmë mbeten folklor dhe traditë e lashtë.

Por a ka kërcimtarë modernë në këto kohë? Është e vështirë të vërtetohet kjo gjë, pasi pjesa më e madhe preferojnë kërcimin modern dhe kjo gjë ka sjellë 'ulje në artin e valleve popullore', por me forcë, vullnet, durim, përkushtim, dëshirë arrihet çdo gjë. Mendoj se përsëri vallet popullore do të kalojnë 'limitin' e pëlqimeve në këtë kohë moderne, ashtu si kërcimi modern apo klasik.

Vallja Devolliçe është perla më e bukur, ikona e Devollit. Kjo valle shekullore u lind dhe do të jetojë përjetë në Devoll. Kjo valle kaq e bukur që krijon një atmosferë nëpër skenat tona, me ato fustanellat që vallzojnë si pulëbardhat në qiellin e kaltër, ashtu dhe Vallja Devolliçe shkëlqen në çdo pëllembe toke dhe në çdo skenë! Në devoll, vallja devolliçe është e programuar nëpër shkollat 9 vjeçare e deri tek shkollat e mesme. Një punë mjaft me vullnet, këmbngulje dhe nivel artistik ka bërë e bën në brezat e fëmijve Koreografi Agron Kordalli, i cili është nisiatori i organizimit të mjaft aktiviteteve artistike që në fund finalizohen nga Vallja Devolliçe

Falenderimi i takon brezave dhe stërbrezave të devollinjve që u rritën e rriten mes valleve nëpër dasma, festa, konkurimesh, ku vendin dhe pëlqimin më të madh e merr Kryevallja Devolliçe si trashëgimia shumë e pasur kulturore e Devollit...!

Referencat

- [1]. Të njohim vallet tona. Autor: Ramazan Bogdani
- [2]. Vallet popullore Autor: Nexhat Agolli
- [3]. Folklori shqiptar Autor: Gjergj Zheji.